

FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR ORQALI HISSIYOT IFODALANISHINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI

SABIROVA NILUFAR KAMILDJANOVNA

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. *Frazeologik birliklar tilning eng obrazli, milliy-madaniy ruhni eng yorqin aks ettiruvchi qatlamidir. Ular nafaqat semantik yaxlitlikka ega tayyor birliklar, balki xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari, urf-odatlar hamda hissiyotlarni ifodalashning o'ziga xos uslublarini mujassamlashtiradi. Hissiyotlarni obrazli ifodalash, odatda, metaforik asosga ega bo'lib, turli xalqlarning madaniy tajribasi bilan chambarchas bog'liq. Ushbu maqolada ispan va o'zbek tillarida frazeologizmlar orqali hissiyotlar ifodalanishining lingvomadaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Hissiyotlar inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, ular nutqimizda turli yo'llar bilan ifodalanadi. Frazeologik birliklar esa hissiyotlarni yorqin va ta'sirchan ifodalashda muhim rol o'ynaydi. O'zbek tilidagi frazeologik birliklar orqali ifodalangan hissiyotlar nafaqat emotsional holatni aks ettiradi, balki milliy madaniyat, urf-odatlar va an'analarni ham o'zida mujassamlashtiradi.*

Kalit so'zlar: *fraziologik birliklar, hissiyot, lingvistika, ispan tili, lingvokulturologiya, nutq faoliyati, madaniyat, fraza, ibora.*

Аннотация. *Фразеологические единицы – самый образный пласт языка, наиболее яркое отражение национально-культурного духа. Они не только являются готовыми единицами, обладающими семантической целостностью, но и воплощают мировоззрение, ценности, обычаи и уникальные способы выражения эмоций народа. Образное выражение эмоций, как правило, имеет метафорическую основу и тесно связано с культурным опытом разных народов. В данной статье анализируются лингвокультурные особенности выражения эмоций посредством фразеологизмов в испанском и узбекском языках. Эмоции являются неотъемлемой частью жизни человека и выражаются в нашей речи различными способами. Фразеологические*

единицы играют важную роль в ярком и выразительном выражении эмоций. Эмоции, выраженные посредством фразеологических единиц в узбекском языке, не только отражают эмоциональное состояние, но и воплощают национальную культуру, обычаи и традиции.

Ключевые слова: *фразеологические единицы, эмоция, лингвистика, испанский язык, лингвокультурология, речевая деятельность, культура, фраза, выражение.*

Abstract. *Phraseological units are the most figurative layer of language, the most vivid reflection of the national and cultural spirit. They are not only ready-made units possessing semantic integrity but also embody the worldview, values, customs, and unique ways of expressing a people's emotions. Figurative expressions of emotions typically have a metaphorical basis and are closely linked to the cultural experiences of different peoples. This article analyzes the linguacultural characteristics of expressing emotions through phraseological units in the Spanish and Uzbek languages. Emotions are an integral part of human life and are expressed in our speech in various ways. Phraseological units play a crucial role in the vivid and expressive expression of emotions. Emotions expressed through phraseological units in the Uzbek language not only reflect an emotional state but also embody national culture, customs, and traditions.*

Keywords: *phraseological units, emotion, linguistics, Spanish, cultural linguistics, speech activity, culture, phrase, expression.*

Frazeologik birliklar tilning eng obrazli, milliy-madaniy ruhni eng yorqin aks ettiruvchi qatlamidir. Ular nafaqat semantik yaxlitlikka ega tayyor birliklar, balki xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari, urf-odatlari hamda hissiyotlarni ifodalashning o'ziga xos uslublarini mujassamlashtiradi. Hissiyotlarni obrazli ifodalash, odatda, metaforik asosga ega bo'lib, turli xalqlarning madaniy tajribasi bilan chambarchas bog'liq. Ushbu maqolada ispan va o'zbek tillarida frazeologizmlar orqali hissiyotlar ifodalanishining lingvomadaniy xususiyatlari tahlil qilinadi.

O'zbek tilida hissiyotlarning ifodalanishi frazeologik birliklar orqali juda boy va rang-barang ko'rinishga ega. Frazeologik birliklar nafaqat tilning leksik tarkibini boyitadi, balki madaniy xususiyatlarni ham o'zida mujassam etadi. Ushbu maqola frazeologik birliklar orqali hissiyot ifodalanishining lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan.

Hissiyotlar inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, ular nutqimizda turli yo'llar bilan ifodalanadi. Frazeologik birliklar esa hissiyotlarni yorqin va ta'sirchan ifodalashda muhim rol o'ynaydi. O'zbek tilidagi frazeologik birliklar orqali ifodalangan hissiyotlar nafaqat emotsional holatni aks ettiradi, balki milliy madaniyat, urf-odatlar va an'analarni ham o'zida mujassamlashtiradi.

Frazeologik birliklar o'zining lingvistik xususiyatlariga ko'ra turg'un birikmalar bo'lib, ma'lum bir grammatik tuzilishga ega. Ularning ma'nosi so'zlarning literal ma'nosidan farq qiladi va ko'pincha ko'chma ma'noda qo'llaniladi. O'zbek tilida frazeologik birliklarning quyidagi turlari mavjud:

Idiomalar: Ma'nosi butunlay ko'chma bo'lgan frazeologik birliklar (masalan, "og'ziga talqon solmoq" – jim bo'lib qolmoq).

Maqollar: Xalq donishmandligini ifodalovchi qisqa va lo'nda iboralar (masalan, "yetti o'lchab, bir kes").

Matallar: Ma'lum bir vaziyatga nisbatan aytiladigan hikmatli so'zlar (masalan, "oltin olma, duosi bo'lsin").

Frazeologizmlar tarkibida hissiy mazmun ko'pincha baholash, modal munosabat, ijobiy yoki salbiy emotsionallik orqali namoyon bo'ladi. Masalan, ispan tilidagi "*tener el corazón en la mano*" (ko'ngli keng, saxovatli) yoki o'zbek tilidagi "*qo'li ochiq*" birligi bir xil emotsional ijobiy munosabatni ifodalaydi, garchi metaforik tasvir turlicha bo'lsa ham.

Frazeologizmlarning asosiy lingvomadaniy vazifalari:

- milliy mentalitetni ifodalash;
- hissiyotning kuchi va intensivligini berish;
- stereotip tasavvurlarni mustahkamlash;
- ijtimoiy-madaniy tajribani kodlash.

Hissiyotlarning frazeologik ifodalanishi: umumiy nazariy yondashuv

Hissiyotlar — insonning voqelikka munosabatini ifodalovchi psixologik jarayonlar boʻlib (qoʻrquv, sevgi, nafrat, gʻazab, quvonch, tashvish va boshqalar), koʻplab tillarda ular obrazli, metaforik vositalar orqali tasvirlanadi. Emotsiyalarni ifodalovchi frazeologizmlar odatda quyidagi asosiy metaforik modellar orqali shakllanadi:

1. Tana aʼzolari orqali hissiyot ifodasi (yurak, bosh, qoʻl, koʻz, qon)
2. Ranglar metaforasi (qizil — gʻazab, oq — poklik, yashil — hasad)
3. Harakat metaforasi (portlash, yonish, muzlash)
4. Tabiat hodisalari metaforasi (boʻron, shamol, olov)
5. Hayvonlar obrazlari

Ispan va oʻzbek tillarida deyarli barcha modellar uchrasa-da, ularning ifodalanish shakllari, intensivligi va milliy talqini sezilarli farq qiladi.

Ispan va oʻzbek tillarida sevgi, mehr, ijobiy hissiyotlar ifodasi:**Ispan tilida:**

- “*Estar en las nubes*” — juda baxtli boʻlish (soʻzma-soʻz: bulutlarda boʻlish).
- “*Tener mariposas en el estómago*” — hayajonlanish, oshiq boʻlish (soʻzma-soʻz: oshqozonda kapalaklar boʻlishi).
- “*Caer bien a alguien*” — yoqimli tuyulmoq.

Oʻzbek tilida:

- “*Koʻngli koʻtarilmoq*” — kayfiyati koʻtarilmoq.
- “*Yuragi sezib turmoq*” — ichki hissiyotning uygʻonishi.
- “*Koʻngli moyillashmoq*” — kimnidir yoqtirib qolish.

Lingvomadaniy tahlil:

Ispan tilida sevgi va hayajon obrazlari koʻproq **jismoniy sezgiga** bogʻlanadi (kapalaklar, bulutlar). Oʻzbek tilida esa **koʻngil** konsepti markaziy oʻrin tutadi. Koʻngil oʻzbek madaniyatida insoniyatning ruhiy markazi sifatida talqin qilinadi.

Gʻazab va salbiy hissiyotlarning frazeologik ifodasi:**Ispan tilida:**

- “*Estar rojo de ira*” — g‘azabdan qizarib ketmoq.
- “*Perder los estribos*” — o‘zini tuta olmaslik.
- “*Sacar de quicio a alguien*” — kimnidir juda asabiylashtirmoq.

O‘zbek tilida:

- “*G‘azabdan qizarib ketmoq*” — juda jahli chiqmoq (ispancha birlikka juda o‘xshash).
- “*Tushkunlikka tushmoq*” — salbiy emotsional holat.
- “*Asabini o‘ynatmoq*” — kimnidir jahllantirmoq.

Lingvomadaniy tahlil:

Ispan tilida g‘azab bilan bog‘liq birliklar ko‘pincha harakat va impuls bilan ifodalanadi — *perder los estribos* (ushalardan ayrilmoq). O‘zbek tilida esa g‘azab ko‘proq rang va tana holati bilan bog‘lanadi — *qizarib ketmoq*, *ichi qaynamoq*.

Qo‘rquv va tashvish hollarining frazeologik ifodasi:

Ispan tilida:

- “*Ponerse los pelos de punta*” — qo‘rquvdan junbushga kelmoq.
- “*Estar muerto de miedo*” — qo‘rquvdan «o‘lib qolmoq».
- “*Temblar como un flan*” — qo‘rquvdan titramoq.

O‘zbek tilida:

- “*Joni hovuchida*” — katta qo‘rquv holatida.
- “*Yuragi shig‘ etmoq*” — qo‘rqib ketmoq.
- “*Rangi oqarmoq*” — qo‘rquvdan rangi oqarib ketmoq.

Lingvomadaniy izoh:

Ispan tilida qo‘rquv ko‘pincha **fizik reaksiya** orqali tasvirlansa, o‘zbek tilida qo‘rquv **rang va yurak konsepti** bilan bog‘lanadi. Bu ko‘ngil va yurakning o‘zbek mentalitetida markaziy rol o‘ynashini tasdiqlaydi.

Hasad, nafrat va salbiy kayfiyatlarning frazeologik tizimi:

Ispan tilida:

- “*Ponerse verde de envidia*” — hasaddan “yashil bo‘lib ketmoq”.
- “*Mirar con malos ojos*” — yomon ko‘z bilan qaramoq.

O‘zbek tilida:

- “*Ko‘zi qizimoq*” — nafratlanmoq, jahli chiqmoq.
- “*Ichini yemoq*” — hasad, rashk hissi.
- “*Qora ko‘z bilan qaramoq*” — yomon munosabat bildirmoq.

Lingvomadaniy tahlil:

Ispan tilida hasad ko‘proq rang (yashil) orqali ifodalanadi. O‘zbek tilida esa hasad — ichki kuyish, ichning yemirilishi, ya’ni ruhiy azob bilan bog‘lanadi. Bu farq har ikkala madaniyatning emotsiya talqinidagi o‘ziga xos mental asoslarni ko‘rsatadi.

Ijobiy va salbiy hissiyotlarning umumiy madaniy modellari:

Ispancha ijobiy frazeologizmlarda yorqinlik, harakat, quvonch markazda turadi, o‘zbekchada esa ko‘ngil, ko‘tarinkilik, mehr ustunlik qiladi. Salbiy hissiyotlarda ispan tilida tezlik, impulsivlik, o‘zbek tilida esa ichki holat, ruhiy kechinma ko‘proq ifodalanadi.

Ikkala til frazeologiyasining umumiy o‘xshashlik va farqlari:**O‘xshashliklar**

- Tana a’zolari, ranglar, tabiat metaforalari keng qo‘llaniladi.
- Ijobiy va salbiy hissiyotlar uchun metaforik modellar o‘xshash.
- Ko‘plab birliklar semantik jihatdan mos keladi.

Farqlar

- O‘zbek madaniyatida ko‘ngil konsepti markaziy o‘rin tutadi, ispan tilida bunday qat’iy markaz yo‘q.
- Ispan tili hissiy birliklarida dinamika, harakat kuchli.
- O‘zbek tilida ruhiy holat (ichki dunyo) ko‘proq tasvirlanadi.

Ispan va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklarning emotsional ma’nolarini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, har ikki til umumiy metaforik modellarga ega bo‘lsa-da, ularning lingvomadaniy asoslari tubdan farqlanadi. O‘zbek tilida ko‘ngil va yurak konsepti asosiy markaz bo‘lsa, ispan tilida jismoniy sezgilar, harakat va ranglar ustuvorlik qiladi. Bu farqlar har ikki xalqning dunyoqarashi, madaniy qadriyatlari va emotsional tajribasining o‘ziga xos jihatlarini aks ettiradi. Frazeologik birliklar nafaqat tilning leksik tarkibini boyitadi, balki madaniy

xususiyatlarni ham oʻzida mujassam etadi. Ular orqali xalqning turmush tarzi, urf-odatlar, anʼanalari va qadriyatlari aks etadi. Masalan, oʻzbek tilidagi “non tuzini yemoq” iborasi minnatdorchilik, sadoqat va hurmat maʼnolarini anglatadi. Bu ibora oʻzbek xalqining mehmondoʻstlik va qadrlash anʼanalarini aks ettiradi.

Shuningdek, frazeologik birliklarda tabiatga, hayvonlarga va kundalik hayotga oid elementlar ham uchraydi. Masalan, “sher yurak” iborasi jasurlikni, “tulki dum” iborasi esa ayyorlikni ifodalaydi. Bu kabi iboralar xalqning tabiat bilan boʻlgan yaqin aloqasini va atrof-muhitni kuzatish orqali shakllangan tasavvurlarini koʻrsatadi. Frazeologik birliklar oʻzbek tilida hissiyotlarni ifodalashning muhim vositasi hisoblanadi. Ular nafaqat emotsional holatni aks ettiradi, balki milliy madaniyat, urf-odatlar va anʼanalarni ham oʻzida mujassamlashtiradi. Frazeologik birliklarni oʻrganish tilning boyligini va xalqning madaniy merosini tushunishga yordam beradi. Kelgusida bu borada yanada chuqur tadqiqotlar olib borish, frazeologik birliklarning semantik va pragmatik xususiyatlarini aniqlash tilshunoslik uchun muhim ahamiyatga ega.

Frazeologizmlar tilning emotsional va madaniy boyligini ochib beruvchi asosiy manbalardan hisoblanadi. Ularni qiyosiy tahlil qilish madaniyatlararo aloqalarni chuqur anglashga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kunin A.V. Frazeologiya kursi. Moskva: 1996.
2. Casares J. Introducción a la lexicografía moderna. Madrid: 1992.
3. Ismoilova, G. (2021). FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR KLASSIFIKATSIYASI. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(2).
4. Kamilova, T. (2020). The internet in the process of teaching a foreign language. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
5. Анорбоева С. А. Формирование переводческой компетентности (на примере: бакалавриат и магистратура) //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 2. – С. 337-348.

6. АНОРБОЕВА С. Формирование профессиональной компетентности переводчика //Journal of Research and Innovation. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 35-39.
7. Солиха Анорбоева, Нилуфар Сабирова. Современная модель профессиональной компетенции переводчика в контексте системы подготовки переводчиков в вузах. O‘zbekiston: til va madaniyat. Lingvistika. 2024-1: 110-127.